

ELŻBIETA JARCZAK*

Działalność Komitetu Społecznego na rzecz renowacji nagrobków na cmentarzu parafialnym w Rossoszycy. Renowacja grobu Adama i Katarzyny Nenckich

Na cmentarzu parafialnym w Rossoszycy, w gminie Warta, nieopodal głównej bramy, przy alei głównej, po jej prawej stronie, znajdują się dwie okazałe kwatery nagrobne. Pierwsza z nich należy do Andrzeja Pinakiewicza, dziedzica Rossoszycy, zmarłego 22 czerwca 1888 r. W drugiej spoczywają: Adam Nencki – właściciel dóbr Boczek, sędzia gminny, zmarły 6 czerwca 1925 r. oraz Katarzyna Nencka z domu Serwaczyńska, zmarła 10 września 1865 r.

Z dawnej świetności nagrobków pozostało niewiele. Na tle zadbanych mogił wyróżniały się one raczej obecnością gruzu i bujną roślinnością. Sporadycznie, najczęściej w okresie Święta Zmarłych, podejmowane były doraźne działania porządkowe, ograniczające się do uprzątnięcia kwatery i zapalenia znicza.

W grudniu 2023 r. zainicjowano rozmowy na temat możliwości renowacji nagrobków. Inicjatywa ta spotkała się z przychylnym przyjęciem ze strony lokalnych działaczy społecznych, w tym Jarosława Stulczewskiego i Jacka Kopczyńskiego. Z ich udziałem rozpoczęto przygotowania do organizacji spotkania z mieszkańcami oraz uzyskania niezbędnych zgód na prowadzenie prac konserwatorskich. W szczególności uzyskano akceptację proboszcza parafii Rossoszyca, ks. Jacka Przybysza.

* Elżbieta Jarczak, emerytowana dyrektor Miejskiej i Gminnej Biblioteki Publicznej w Szadku, e-mail: elajarczak@o2.pl.

W efekcie tych działań 17 kwietnia 2024 r. w sali Ochotniczej Straży Pożarnej w Rossoszycy odbyło się spotkanie inauguracyjne, podczas którego zaprezentowano koncepcję rozpoczęcia prac związanych z renowacją zabytkowych pomników na miejscowym cmentarzu.

W spotkaniu inauguracyjnym wzięło udział 16 osób reprezentujących lokalne instytucje, organizacje społeczne oraz środowiska mieszkańców. Byli to:

- ks. Jacek Przybysz – proboszcz parafii w Rossoszycy,
- Jarosław Stulczewski – prezes Towarzystwa Przyjaciół Zduńskiej Woli,
- Elżbieta Jarczak – emerytowana dyrektor Miejskiej i Gminnej Biblioteki Publicznej w Szadku,
- Jacek Kopczyński – właściciel Muzeum Historycznych Pojazdów Militarnych i Techniki Motoryzacyjnej w Boczku,
- Julian Jarczak – mieszkaniec Boczek, opiekun kapliczki w parku dworskim,
- Henryk Burczyński – prezes Ochotniczej Straży Pożarnej w Rossoszycy,
- Katarzyna Koczyńska – radna Rady Miejskiej w Warcie,
- Mariola Burczyńska – druhna OSP w Rossoszycy,
- Teresa Sulińska – członkini Społecznego Komitetu Remontu Kościoła w Rossoszycy,
- Katarzyna Karasińska – mieszkanka Miedźna,
- Marcin Kudanowski – członek Stowarzyszenia „Złoty Krzyż”,
- Jan Kopytek – mieszkaniec Rossoszycy,
- Marcin Szewczyk – druh OSP w Rossoszycy,
- Jan Nowak – sołtys Lasku,
- Andrzej Filipczak – sołtys Borku Lipińskiego,
- Paweł Kaczmarek – radny Rady Miejskiej w Warcie.

Zebrani jednogłośnie wyrazili uznanie dla przedstawionej inicjatywy oraz zgodzili się na powołanie Komitetu Społecznego na rzecz renowacji nagrobków na cmentarzu w Rossoszycy. Spośród uczestników spotkania wyłoniono sześciuosobowy zarząd Komitetu Społecznego¹. Funkcje pełnią:

- Katarzyna Koczyńska – przewodnicząca,
- ks. Jacek Przybysz – zastępca przewodniczącej,
- Elżbieta Jarczak – skarbnik,
- Teresa Sulińska – sekretarz,

¹ Akt Założycielski Komitetu Społecznego na rzecz renowacji nagrobków na cmentarzu parafialnym w Rossoszycy z 17 kwietnia 2024 r.

- Katarzyna Karasińska – członkini,
- Mariola Burczyńska – członkini.

Zarząd Komitetu, po uzyskaniu akceptacji obecnych, podjął decyzję o rozpoczęciu prac remontowych od kwatery, w której spoczywają Adam Nencki – właściciel majątku Boczek – oraz Katarzyna Nencka będąca jednocześnie babką śp. Adama Nenckiego².

Zarząd Komitetu niezwłocznie przystąpił do działania. Zgłoszono zbiorówkę publiczną do Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji, która została zarejestrowana pod numerem 2024/2053/KS. Opracowano logo Komitetu oraz utworzono profil na portalu społecznościowym Facebook, na którym regularnie publikowano informacje dotyczące prowadzonych działań. Relacje z inicjatywy pojawiały się również w lokalnych i regionalnych mediach, takich jak Nasze Radio, Radio Łódź Oddział Sieradz³, TVP Oddział Łódź oraz na stronie promocyjnej Urzędu Gminy Warta (promocjawarta@gminawarta.pl). Pierwsza kwesta odbyła się 30 czerwca 2024 r. podczas mszy odpustowej przy cmentarzu parafialnym w Rossoszycy. W wydarzenie zaangażowało się liczne grono osób i instytucji. Dla uatrakcyjnienia przedsięwzięcia Jacek Kopczyński zorganizował wystawę eksponatów z Muzeum Historycznych Pojazdów Militarnych i Techniki Motoryzacyjnej w Boczku. Towarzyszyła jej prezentacja strojów i uzbrojenia z okresu powstania styczniowego, przygotowana przez grupę rekonstruktorów ze Stowarzyszenia „Złoty Krzyż”. W kwestowanie aktywnie włączyli się nie tylko członkowie Komitetu, ale również Burmistrz Gminy Warta Krystian Krogulecki, wicedyrektor Szkoły Podstawowej w Rossoszycy Karolina Nowak, młodzież szkolna, druhowie Ochotniczej Straży Pożarnej oraz Młodzieżowej Drużyny Pożarniczej. Wsparcie finansowe dla zbiórki zadeklarowała również potomkini rodu Nenckich Katarzyna Markiewicz. Zebrano łącznie 5178,65 zł. Środki te zostały przeznaczone na pierwszy etap renowacji nagrobka rodziny Nenckich, który został zrealizowany przez firmę „DAV-PIASKO”. Zakres prac obejmował oczyszczenie i konserwację pomnika, uzupełnienie ubytków tynkarskich oraz malowanie stopy betonowej.

² Przypis własny.

³ Wywiad w Radio Łódź.

Ryc. 1. Logo Komitetu Społecznego na rzecz renowacji nagrobków na cmentarzu parafialnym w Rossoszycy

Źródło: <https://www.facebook.com/photo/?fbid=122110930124332833&set=a.122102125868332833> [dostęp: 15.04.2025].

Ryc. 2. Plakat promujący pierwszą zbiórkę 30.06.2024 r.

Źródło: <https://www.facebook.com/photo/?fbid=12211285524332833&set=a.12110707434332833> [dostęp: 15.04.2025].

Fot. 1. Groby przed i po renowacji

Źródło: fot. 1–2 Elżbieta Jarczak, fot. 3–4 Marcin Kudanowski.

Kolejna kwesta odbyła się w dniach 1–3 listopada 2024 r., podczas której zebrano 10 531,47 zł. Środki przeznaczono na kontynuację renowacji grobowca rodziny Nenckich oraz na wstępne działania zmierzające do odbudowy kolejnego zabytkowego pomnika.

Działania te były możliwe dzięki zaangażowaniu wielu osób, w szczególności członków Komitetu Społecznego, na czele z przewodniczącą Katarzyną Koczyńską, której przypisuje się kluczową rolę w organizacji i promocji zbiórek. Wysoki poziom mobilizacji społecznej świadczy o głębokim poczuciu wspólnotowej odpowiedzialności za lokalne dziedzictwo. Szczególne wyrazy uznania należą się wszystkim darczyńcom, których hojność umożliwiła rozpoczęcie prac konserwatorskich, mających na celu zachowanie pamięci historycznej o osobach pochowanych na cmentarzu w Rossoszycy.

W dalszej części opracowania przywołano historię rodziny Nenckich oraz osób spoczywających w odrestaurowanym grobie. Odtworzenie genealogii tej rodziny napotyka jednak trudności, wynikające z ograniczonej liczby źródeł oraz wielokrotnego powielania imion (m.in. Adam, Marcelli) w różnych liniach pokrewieństwa, co prowadziło do niejasności w identyfikacji poszczególnych członków rodu.

Celem opracowania jest rekonstrukcja kolejnych właścicieli i zarządców majątku w Boczkach oraz ukazanie ich zasług i powiązań z regionem. Pamięć o rodzinie Nenckich pozostaje żywa wśród mieszkańców wsi Boczki, położonej w gminie Szadek. Jeszcze do niedawna informacje na temat dziedziców czerpano z relacji osób pracujących niegdyś w majątku, w tym mieszkańców tzw. czworaków – dawnych budynków folwarcznych. Ich wspomnienia, przekazywane ustnie, odgrywały istotną rolę w kształtowaniu lokalnej tożsamości i zachowaniu pamięci o właścicielach majątku. Współcześnie wiedza o rodzie Nenckich znajduje potwierdzenie w dostępnych opracowaniach i artykułach, także tych publikowanych w źródłach internetowych, które ukazują znaczenie tej rodziny dla historii regionu i podkreślają potrzebę jej upamiętnienia.

Zarys dziejów rodziny Nenckich

Rodzina Nenckich⁴ (spotykana także pod formami: Nench, Nenchen, Nenski), pieczętująca się herbem Lubicz, wywodzi się z protestanckiej szlachty osiadłej w Prusach Królewskich, której początki sięgają księstwa miśnieńskiego w Saksonii. Przedstawiciele tego rodu – Karol – rotmistrz rajtarski, oraz Jan Kazimierz – generał major gwardii pieszej księcia Dymitra Wiśniowieckiego – otrzymali indygenat polski w latach 1679 i 1683 na sejmie koronacyjnym Jana III Sobieskiego. Było to uhonorowanie ich zasług wojennych w kampaniach przeciwko Szwecji, Rosji, Turcji i Tatarom. Od tego okresu w źródłach występuje już spolszczona forma nazwiska – Nencki.

Początki obecności rodziny Nenckich w Boczkach (obecnie w gminie Szadek) wiąże się z osobą Wilhelma Nenckiego (1795–1859), syna Danieła Nenckiego i Eleonory z domu Knopf, zamieszkałych we Friedlandzie (obwód kaliningradzki). Wilhelm pracował jako podleśny lasów rządowych

4 E.H. Nejman, *Szlachta sieradzka XIX wieku. Herbarz genealogiczny*, t. 2, Łódź 2007 (litera N).

w Pabianicach. Związek małżeński zawarł z Katarzyną z Serwaczyńskich (1809–1865) w Tuszynie⁵.

Początkowo Wilhelm Nencki dzierżawił majątek Wiskitna, obejmujący młyn, gorzelnię, wiatrak i kopalnię torfu. Od 1834 r. gospodarował także we wsi Leszczyny (parafia Jeżów, powiat brzeziński). Przełomem było nabycie w drodze licytacji publicznej majątków Kobyla Chmielowa i Boczek, wcześniej należących do spadkobierców Rafała Pstrokońskiego, dziedzica Rossoszycy⁶.

Wilhelm Nencki cieszył się opinią doskonale wykształconego i nowoczesnego gospodarza. Stopniowo powiększał posiadany majątek, który objął również następujące wsie: Sikucin, Reduchów Ostrów, Jeziorsko, Brusa, Retkinia, Rokicice oraz kolonię Karolew. W zarządzaniu dobrami stosował ówczesne nowoczesne rozwiązania z zakresu rolnictwa i gospodarki leśnej, co zapewniło mu uznanie wśród lokalnej szlachty ziemiańskiej.

Małżeństwo Wilhelma i Katarzyny z Serwaczyńskich doczekało się liczego potomstwa. Wilhelm Nencki zmarł w Boczku 19 października 1859 roku, w wieku 64 lat, pozostawiając majątek i opiekę nad dziećmi żonie.

Boczek nr 122 19.10.1859. Stawił się Adolf Kokelli [zięć – przypis własny] dziedzic wsi Wilczkowa, tamże zamieszkały lat 40 i Reinhold Kornay dziedzic wsi Sromotniki lat 59 zamieszkały w Zduńskiej Woli, zmarł Wilhelm Nenski dziedzic wsi Sikucina i Brusa lat 64 w Boczku zamieszkały urodzony w Friedland w Prusach z Daniela i Eleonory z Knopfów Nenskich już zmarłych, pozostawił małżonkę Katarzynę z Serwaczyńskich i 9 dzieci⁷.

Miejsce pochówku Wilhelma Nenckiego nie zostało dotychczas jednoznacznie ustalone. W związku z jego wyznaniem (kalwinizm) przypuszcza się, że spoczął na cmentarzu ewangelickim w Zduńskiej Woli lub w Łodzi.

Po śmierci Wilhelma Nenckiego opiekę nad rodziną oraz zarząd nad majątkiem objęła jego żona, Katarzyna z Serwaczyńskich. W wieku 50 lat została wdową, pozostając z dziewięciorgiem dzieci wymagających wychowania i wykształcenia. Mimo trudnej sytuacji politycznej (w tym wybuchu powstania styczniowego w 1863 r.) oraz licznych trudności związanych z zarządzaniem rozległymi dobrami Katarzyna Nencka z powodzeniem

5 Akt ślubu nr 38, Tuszyn (<https://genealodzy.pl>). Księgi znajdują się w Archiwum Państwowym w Łodzi, pl. Wolności 1.

6 <https://www.tpz.w.pl/files/herbarz/p.pdf> [dostęp: 15.04.2025], s. 563.

7 Akta Parafii Ewangelicko-Augsburskiej w Zduńskiej Woli: Boczek nr 122, 19.10.1859.

realizowała plan gruntownego wykształcenia potomstwa. Wpojone dzieciom wartości – pracowitość, honor i patriotyzm – zaowocowały osiągnięciami naukowymi i zawodowymi o zasięgu krajowym i międzynarodowym.

Do najwybitniejszych przedstawicieli tej generacji należą:

- Marceli Nencki (1847–1901)⁸ – wybitny biochemik o międzynarodowej renomie,
- Leon Nencki (1848–1904) – lekarz, który wniósł istotny wkład w rozwój bakteriologii i farmakologii klinicznej,
- Adam Edward Nencki (1844–1907)⁹ – ceniony prawnik, dziedzic dóbr Boczeki.

Na dwa lata przed śmiercią Wilhelm Nencki sporządził testament, w którym podzielił majątek pomiędzy synów. Dobra Boczeki i Kobyła Chmielowa przypadły Adamowi Edwardowi, Sikucin – Hipolitowi, Reduchów – Leonowi, Ostrów Warcki – Stanisławowi, natomiast Brus – Józefowi. Po śmierci Wilhelma majątek w Boczkach objął Adam Edward Nencki (1844–1907), który w 1873 r., w drodze licytacji publicznej, powiększył dobra rodzinne. Rok później podzielił nowo nabyte posiadłości na pięć części:

- folwark i wieś Rossoszycza,
- folwark Lasek,
- folwark Chorążka,
- kolonie Józefów i Wiktorów, kolonie Malina, Mogilno, Pierzchnia Góra, Ulesie, Miłobądz.

Adam Edward pozostawał w związku małżeńskim z Jadwigą Franciszką z Modrzejewskich (ur. ok. 1853). Ich potomstwo to:

- Adam Franciszek Nencki (1874–1925)¹⁰ – sędzia gminny, dziedzic Boczek po ojcu, pochowany na cmentarzu w Rossoszycy; żonaty z Małgorzatą Lisowską (ur. ok. 1880),
- Janusz Nencki (1876–1876) – zmarły w niemowlęctwie (akt zgonu nr 34, parafia Rossoszycza),
- Bogdan Nencki (1886–1887) – zmarły w wieku dziecięcym (akt zgonu nr 41, parafia Rossoszycza),

8 *Polski Słownik Biograficzny*, t. 22, Warszawa–Kraków 1977, s. 671.

9 Akta Parafii w Rossoszycy, akt zgonu nr 47 (<https://genealodzy.pl>). Księgi znajdują się w Archiwum Państwowym w Łodzi, pl. Wolności 1. W parafii brak ww. akt.

10 Akt ur. nr 99 par. Rossoszycza, <https://metryki.genealodzy.pl>. W wielu publikacjach powielany jest rok ur. 1876.

- Jadwiga Maria Nencka (ur. 1893) – zamieszkała w Boczkach, w 1919 r. poślubiła wachmistrza WP Piotra Bolesława Skrzypińskiego,
- Marceli Nencki (28.10.1889 – ok. 1919)¹¹ – agronom, w 1917 r. zawarł związek małżeński z Aliną Kowalską (1896–1955), córką właścicieli hoteli w Siedlcach; w latach 1917–1918 dzierżawili majątek w Boczkach, następnie zamieszkali w Zgórznicy; powrócili do Boczek w 1925 r.

Dziećmi Marceliego i Aliny byli:

- Adam Nencki (1918–1945) – ps. „Konrad”, kawaler Orderu Virtuti Militari, zginął z rąk NKWD 15 sierpnia 1945 r., pochowany na cmentarzu w Stoczkach; był spadkobiercą majątku po wuju Adamie Franciszku,
- Barbara Nencka (1919–2012) – żona Janusza Newelskiego (1919–2005), żołnierza Związku Walki Zbrojnej.

Adam Franciszek Nencki, spoczywający w grobie na cmentarzu parafialnym w Rossoszycy, był synem Adama Edwarda Nenckiego i wnukiem Wilhelma Nenckiego oraz Katarzyny z Serwaczyńskich. Dokładna data przejęcia przez niego majątku w Boczkach nie jest znana, jednak według wykazu właścicieli z 1909 r. figuruje już jako jego właściciel. Cierpiał na schorzenia serca. Zmarł 10 lutego 1925 r. w trakcie podróży do Mentony, co potwierdza inskrypcja na płycie nagrobnej.

Ze wspomnień pośmiertnych wyłania się obraz Adama Franciszka Nenckiego jako osoby skromnej, zaangażowanej społecznie i oddanej pracy na roli¹²:

Adam urodził się w 1876 r. Szkołę rolniczą ukończył w Czernichowie w Małopolsce. Osiedlony na roli został wybrany sędzią i prezesem Kółka Rolniczego Szadku. Piastował także godność naczelnika straży ogniowej w Rossoszycy. Był to człowiek cichy, uczynny i gotów zawsze do niesienia pomocy bliźniemu. O siebie mało dbał, ale za to świecił sąsiadom, jako wzór doskonałego gospodarza rolnego. O służbę dbał jak o swoją rodzinę i stosunki dobre z nią zawsze utrzymywał. Troszczył się o oświatę wśród ludu. Kiedy choroba serca zanadto mu dokuczała zawezwał księdza Proboszcza, wypowiadał się z wielką wiarą i nabożnością przyjął Najświętszy

¹¹ Rok urodzenia Marceliego podano na podstawie aktu urodzin odnalezionego na stronie <https://genealodzy.pl> – akta parafii Rossoszycy nr 79. Księgi znajdują się w Archiwum Państwowym w Łodzi, pl. Wolności 1. W parafii brak ww. akt. Brak daty śmierci. Rok śmierci podano wg osobistych obliczeń.

¹² E.H. Nejman, *Szlachta Sieradzka...*, s. 449.

Sakrament i dwa tygodnie spędzał czas na pokornej modlitwie wraz z rodziną swoją. Jadąc dla ratowania zdrowia do Mentony w drodze w Nowym Bohu w Czechosłowacji zakończył życie 10 lutego 1925 r. Pochowany został w grobie rodzinnym w Rossoszycy. Cześć jego zacnej pamięci¹³.

Nie ma szczegółowych informacji o dalszych losach Małgorzaty Nenckiej po śmierci męża. Wskazówką mogą być jednak materialne ślady jej obecności i pamięci – w parku dworskim w Boczkach znajduje się figura Matki Bożej z inskrypcją datowaną na 6 czerwca 1925 r., którą można interpretować jako wyraz upamiętnienia zmarłego małżonka. Fundatorką figury była Małgorzata Nencka. Ona też, jak wynika z treści inskrypcji, ufundowała tablicę nagrobną umieszczoną na grobie Adama Franciszka Nenckiego.

Fot. 2. Tablica nagrobna Adama Franciszka Nenckiego

Źródło: fot. Elżbieta Jarczak.

Po śmierci Adama Franciszka Nenckiego majątek w Boczkach przeszedł na siedmioletniego Adama Nenckiego (ps. „Konrad”)¹⁴ – syna Marcelego Nenckiego, brata zmarłego. W chwili dziedziczenia majątku Marceli już nie żył. Kwestię daty śmierci Marcelego komplikuje niejednoznaczność źródeł.

¹³ ZS 1925, nr 8 – nekrolog Adama Franciszka Nenckiego (wydawnictwo nieustalone, zachowano oryginalny skrót z tekstu źródłowego).

¹⁴ Tamże.

Według wspomnień Barbary Newelskiej, córki Marcelego, opublikowanych w tomie 16 „Biuletynu Szadkowskiego” (oprac. D. Stefańska), jej ojciec miał umrzeć w wieku 22 lat, natomiast jej matka, Alina z Kowalskich, miała wówczas 23 lata. Przyjmując za prawdziwy rok urodzenia Aliny (1896), wiek ten wskazywałby na śmierć Marcelego ok. 1919 r. – jest to jednocześnie rok narodzin córki Barbary. Zatem podana tu informacja pozostaje w sprzeczności. Przyjmując datę urodzenia Marcelego Nenckiego (28 października 1889 r.), należy stwierdzić, że w chwili śmierci miałby on nie 22, lecz 30 lat.

PODZIĘKOWANIE

Szanownemu Duchowieństwu, w szczególności ks.
Proboszczowi Franciszkowi Jasińskiemu, ks. kan. Mireckiemu,
ks. dziekanowi Żakowi i ks. prob. Pillichowi jak również
wszystkim sąsiadom i znajomym za udział w oddaniu ostatniej
posługi drogiemu

mężowi memu

ADAMOWI NENCKIEMU

serdeczne podziękowanie z głębi zbolątego serca składa

ŻONA

Ryc. 3. Podziękowanie Małgorzaty Nenckiej dla osób uczestniczących w pogrzebie Adama Nenckiego

Źródło: opracowanie własne na wzór materiału zawartego w: E.H. Nejman, *Szlachta sieradzka XIX wieku. Herbarz genealogiczny*, t. 2, Łódź 2007, s. 449.

Pomimo wskazanych nieścisłości dotyczących dat ze wspomnień potomków rodu Nenckich można odtworzyć dalsze losy właścicieli majątku w Boczkach. Po śmierci Adama Franciszka Nenckiego spadkobiercą dóbr został jego niepełnoletni siostrzeniec Adam Nencki (ps. „Konrad”), syn Marcelego Nenckiego i Aliny z Kowalskich. W związku z wiekiem nowego dziedzica zarząd nad dobrami objęła jego matka. Alina Nencka powróciła w tym celu ze Zgórznicy do Boczek, sprowadzając się tam wraz z administratorem majątku Stefanem Sławińskim (1880–1942), którego poślubiła w 1931 r.

W okresie ich wspólnego zarządzania majątek funkcjonował sprawnie i rozwijał się pomyślnie. Dzieci – Adam i Barbara – zdobywały wykształcenie w Wilnie, mieszkając u krewnych Stefana Sławińskiego. Adam kontynuował edukację w Szkole Podchorążych Rezerwy Kawalerii w Grudziądzu, a następnie podjął studia w Szkole Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie. Jego siostra Barbara uczyła się w Szkole Gospodarstwa Wiejskiego w Chyliczkach. Oboje wakacje spędzali w Boczkach, gromadząc wspomnienia związane z rodzinnym majątkiem.

Wraz z wybuchem II wojny światowej losy rodziny uległy dramatycznym zmianom. 16 września 1939 r. na mocy zarządzeń okupacyjnych rodzina Nenckich-Sławińskich została zmuszona do opuszczenia posiadłości. Majątek w Boczkach został zarekwirowany przez władze niemieckie, a rodzina przeniosła się do Zgórznicy. Tam działał ośrodek konspiracyjny Armii Krajowej, w którego struktury zaangażowali się również członkowie rodziny.

Adam Nencki został wcielony do 10. Pułku Ułanów w Białymstoku, jednak większą część wojny spędził w konspiracji. Używając pseudonimu „Konrad”, prowadził działalność podziemną w rejonie Zgórznicy. Zginął z rąk funkcjonariuszy NKWD 5 sierpnia 1945 r. podczas próby ucieczki z obławy.

Gemeinde Schadek, Kreis Sieradsch.

Schadekam 14. Dezember 1939.

Ausreisebescheinigung.

Frau Konstanzia Kowalski und Nenska Barbara vom Gute Poszki habe ueber behoerdlichen Auftrag in das Guvernement abzuwandern. Es wird ihnen die freiwillige Abreise nach den von Ihnen selbstgewählten Reiseziel Warschau gestattet.

Die Reise erfolgt ueber Zdunska Wola mittels Eisenbahn.

Die Abreise hat spaetestens am 16. Dezember 1939 zu erfolgen. Die Rueckreise in den Warthegau ist verboten.

Die Abwandernden sind berechtigt, etwas Haesche und Handgepaek sowie 100 RM Bargeld mitzufuehren.

Es wird ersucht, den Obgenannten frei passieren zu lassen.

Der Amtspolizeiverwalter.

Tatula

Ryc. 4. Nakaz wysiedleńczy bez prawa powrotu wydany przez urzędnika policyjnego gminy Szadek

Źródło: zbiory rodzinne Barbary Nenckiej-Newelskiej.

W 1943 r. Barbara Nencka poślubiła Janusza Newelskiego, syna właściciela majątku w Wodyniach. Rok później Janusz został aresztowany za działalność konspiracyjną. Po kilkuletniej tułaczce obozowej powrócił do kraju w 1947 r. Małżeństwo, doświadczone dramatycznymi wydarzeniami wojennymi, podejmowało próbę odnalezienia się w nowej, powojennej rzeczywistości.

W kolejnych latach przyszły na świat ich dzieci:

- Katarzyna (ur. 1948) – w późniejszym czasie związana z Tadeuszem Markiewiczem,
- Krzysztof (ur. 1952) – zawarł związek małżeński z Barbarą z domu Płachcińską.

Okres powojenny nie był dla rodziny łaskawy. Utrata majątku, aresztowanie Janusza i wieloletnie represje za działalność w strukturach Związku Walki Zbrojnej, a także śmierć Aliny Nenckiej (matki Barbary) – to wszystko pozostawiło głębokie ślady bólu i cierpienia. Tułaczka rodzinna, związana z poszukiwaniem pracy i stabilizacji, zakończyła się osiedleniem w Radości, gdzie Barbara Nencka zamieszkała wraz z córką Katarzyną i jej mężem Tadeuszem Markiewiczem, pozostając tam do końca życia. Syn Krzysztof zdecydował się na emigrację do Szwajcarii. Informacja o pracach renowacyjnych przy grobie Adama Franciszka Nenckiego i Katarzyny z Serwaczyńskich dotarła do Katarzyny Markiewicz¹⁵, córki Barbary. W geście pamięci i wsparcia potomkini rodu przekazała na ręce Komitetu Społecznego list wspomnieniowy oraz włączyła się w działania związane z kwestą.

¹⁵ W *Szlachta sieradzka...* widnieje (mylnie?) nazwisko N. Markowski.

26 czerwiec 2026 rok

Nazwa Boczek i wszystko co się z nią kojarzy zaistniała w mojej świadomości dopiero w latach 90-tych, kiedy to po zmianach politycznych w Polsce obudziła się nadzieja powrotu do zgłoszcy jakie zostały po dawniej kwitującym, zadbanym, pełnym życia, jak wspominała moja mama Barbara Newelska rodzinnym domu. Mimo, że w domu mojego dzieciństwa na ścianach wisiały portrety Nenckich i obrazy malowane przez artystów spędzających wakacje w majątku, wiedza o dorastaniu mojej mamy i jej brata Adama Nenckich była głęboko skrywana a dokumenty, listy i stare albumy ze zdjęciami parku i dworu głęboko schowane w zakamarkach starej sekretery. Pamięć o przeszłości była bowiem zbyt bolesna aby towarzyszyć nam w codziennym życiu. Odżyła jednak i nabrała nowego blasku oraz znaczenia w nowej rzeczywistości kiedy Ojczyzna obiecała naprawienie krzywd i Ustawę Reprywatyzacyjną. W naszym domu w Falenicy i Radości rozdzwoniły się telefony a listonosz przynosił coraz to nowe wieści z rodzinnych Boczek, Szadku, Zduńskiej Woli; stron, które z wilczym biletem i zakazem powrotu opuściła rodzina Nenckich w listopadzie 1939 roku. Kiedy lokalne społeczności zaczęły szukać prawdy o swojej historii, zwrócono się w stronę zapomnianych mieszkańców i sąsiadów. Młode, pełne nadziei i wiary w potrzebę budowania od podstaw swoich Małych Ojczyzn Władze Lokalne, powstające towarzystwa i stowarzyszenia, instytucje kultury a w końcu indywidualni pasjonaci prawdy nawiązują szczerzy i życzliwy kontakt z rodziną Nenckich. Powstają wspólne inicjatywy i plany na przyszłość w trosce o to jak odbudować fundament i dziedzictwo miejsc, z którymi się identyfikujemy. W publikacjach i prasie ukazują się artykuły o rodzinie Nenckich. Szkoła w Szadku organizuje wystawę o wielkim uczonym Marcelim Nenckim urodzonym i dorastającym w Boczkach zaś Okręgowe Muzeum w Sieradzu, spotkanie poświęcone historii i losom tej rodziny. Odwiedzając Instytut im. Marcelego Nenckiego w Warszawie młodzież szkolna spotyka się z Barbarą Newelską. Jej wspomnienia odkrywają przed młodymi ludźmi świat, o którym nigdy nie uczyli się na lekcjach historii. Świat braci Nenckich, pozytywistycznej i bezinteresownej pracy dla bliźniego i ojczyzny: chemika naukowca - Marcelego, lekarza, doktora Judy - Leona, chemika praktyka, przedsiębiorcę - Bogusława i prawnika gospodarza w majątku Boczek - Adama. Wspomina także losy swoje i brata Adama, kawalerzysty w armii Kleberga, konspiratora w Armii Krajowej i antykomunistycznym podziemiu, który po aresztowaniu przez NKWD w sierpniu 1945r. zostaje zastrzelony podczas próby ucieczki osłaniając uciekających razem z nim kolegów. Z biegiem czasu sytuacja jednak ulegała zmianie a entuzjazm dla poznania prawdy opadał. Odchodzili ludzie pamiętający ponury czas PRL-u. Odeszli ostatni świadkowie tamtych czasów i nadzieja na zachowanie pamięci o mieszkańcach majątku Boczek i miejscu niedocenionym mimo, że tak ważnym dla historii polskiej nauki. Kiedy dowiedziałam się od zaprzyjaźnionej ze mną poetki Pani Marii Duszka o inicjatywie zbierania funduszy na ratowanie starych pomników znajdujących się na cmentarzu w Rososzycy, już dzisiaj często jedynych świadków historii Sieradzkiej Ziemi, wstąpiła we mnie nowa nadzieja. Dostrzegłam bowiem, że zasiana przez Panię: dziennikarkę, Czesławę Wleziak pedagoga i nauczyciela wielu roczników szadkowskiej młodzieży, Dorotę Stefańską i burmistrza Miasta i Gminy Szadek, Stefanę Sulńską a także wielu innych lokalnych regionalistów, potrzeba dokumentowania własnej historii ponownie odradza się w działaniu. Przecież w Świecie Globalnym, wydobyć przez nas z niepamięci Ci najlepsi będą mogli dalej służyć nam i naszej Ojczyźnie. Jeszcze raz wszystkim zaangażowanym "ludziom dobrej woli" z całego serca dziękuję deklarując swoje zaangażowanie i pomoc.

Katarzyna Markiewicz

Ryc. 5. List Katarzyny Markiewicz skierowany do Komitetu Społecznego

Źródło: <https://www.facebook.com/photo/?fbid=122117874398332833&set=a.122110707434332833> [dostęp: 15.04.2025].

Majątek w Boczkach pozostawał w rękach rodziny Nenckich do 1945 r. Po wybuchu II wojny światowej potomkowie rodu zostali zmuszeni do opuszczenia posiadłości. W okresie okupacji budynek dworski został przejęty przez rodzinę niemieckich osadników.

Po zakończeniu działań wojennych władze państwowe przeznaczyły budynek na cele oświatowe – przez blisko trzy dekady mieściła się tam szkoła podstawowa, funkcjonująca do 1974 r. Po jej likwidacji obiekt wykorzystywany

był jako siedziba biura miejscowej Spółdzielni Rolniczej. W latach 80. XX w. budynek spłonął i wkrótce został całkowicie rozebrany.

Jedynym materialnym śladem po dawnej świetności posiadłości pozostał niewielki park dworski z kapliczką Matki Bożej Niepokalanej, ufundowaną w 1925 r. przez Małgorzatę Nencką. W 2018 r., z inicjatywy Burmistrza Gminy i Miasta Szadek Artura Ławniczaka, pracowników Urzędu Gminy oraz lokalnych mieszkańców, przeprowadzono prace porządkowe – park został oczyszczony z zachwaszczenia, wytyczono nowe alejki oraz ustawiono tablicę informacyjną zawierającą krótką notę historyczną dotyczącą rodziny Nenckich.

Obecnie teren dawnej posiadłości wykorzystywany jest jako przestrzeń wydarzeń o charakterze historycznym i integracyjnym. Organizowane są tu m.in. pikniki i spotkania lokalne, których celem jest upamiętnienie dziedzictwa dawnych właścicieli majątku w Boczkach.

Fot. 3. Porządkowanie parku przez mieszkańców Boczek
Źródło: fot. Elżbieta Jarczak.

Bibliografia

- Akta Parafii Ewangelicko-Augsburskiej w Zduńskiej Woli – Boczek nr 122, 19.10.1859.
- Akta Parafii w Rossoszycy – akt zgonu nr 47, <https://genealodzy.pl>; księgi znajdują się w Archiwum Państwowym w Łodzi, pl. Wolności 1. Akt ślubu nr 38, Tuszyń, <https://genealodzy.pl>; księgi znajdują się w Archiwum Państwowym w Łodzi, pl. Wolności 1.
- Akt ur. nr 99, parafia Rossoszycy, <https://metryki.genealodzy.pl> [dostęp: 15.04.2025].
- Akt Założycielski Komitetu Społecznego na Rzecz Renowacji Nagrobków na Cmentarzu Parafialnym w Rossoszycy z dnia 17 kwietnia 2024 r. <https://www.facebook.com/search/top?q=komitet%20spo%C5%82eczny%20na%20orzecz%20renowacji%20nagrobk%C3%B3w%20na%20cmentarzu%20w%20rossoszycy> [dostęp: 15.04.2025].
- Nejman E.H., *Szlachta sieradzka XIX wieku. Herbarz genealogiczny*, t. 2, Łódź 2007.
- Polski Słownik Biograficzny*, t. 22, Warszawa–Kraków 1977.
- TPZW, Herbarz, <https://www.tpzw.pl/files/herbarz/p.pdf> [dostęp: 15.04.2025], s. 563.
- ZS 1925, nr 8 – nekrolog Adama Franciszka Nenckiego.